

vervolgd, maar toch slechts geduld. Ze mochten bun kerkgebouwen hebben, maar slechts buiten of achteraf.”

„De luthersche gemeente is sedert eenige jaren zonder predikant en de kerk is in den laatsten tijd nogal gebruikt door andere gezindten. De Ned. hervormde gemeente hield er geruimen tijd des Zondagsvoormiddags godsdienstoefening, daar haar eigen kerk gerestaureerd werd. Ook de orthodox-hervormden houden er voor en na godsdienstoefening.”

„Men beweert, dat een gracht, die zich vroeger achter den lutherschen pastorietuin bevond, nog een overblijfsel was van de oude vestinggracht. Zeker is het, dat wij hier aan de grens staan der voormalige vesting. Waar het fraaie gebouw vlak voor ons, bewoond door den heer Witkop, staat, stond vroeger een **molen** en die molen stond buiten de poort der vesting. Het groote huis aan onze rechterhand is in de plaats gekomen voor een klein onaanzienlijk gebouw, dat men de „**Sarrieshutte**” noemde.

„Sarrieshutte”? Wat beteekent dat?

„Sarries is een verbastering van recherche. De ambtenaren der belasting hielden in dat huisje hun verblijf.”

„De Visschersdijk maakt nu een bocht naar ‘t Zuid-Westen. We wandelen voorbij „De Harmonie”, oudtijds „Schoon Gezicht” geheeten.

‘t Is echter door den heer Dommering, die tevens eigenaar is van ‘t hotel „Wisseman”, geheel verbouwd en thans een geheel naar de eischen des tijds ingericht hotel.”

We wandelden voorbij den Marktkamp door de zoogenaamde Garstestraat, zoo genoemd, omdat zij naar de Garst voert en kwamen zoo bij den spoorweg. Voor den spoorweg aan onze rechterhand zagen we de Oldambtster Zuivelfabriek.

„We gaan nu den spoorweg maar eens over” -zei ik tot Jurjens - „en komen dan op de Garst.”

„De Garst? Dien naam heb ik je reeds eenige keeren hooren noemen. Wat beteekent die naam toch?”

„Garst is eigenlijk een verbastering van Gast, welk woord je terugvindt in Gaasterland, geestgrond, Grootegast, enz. ‘t Is de naam voor een zandige hoogte en in het dialect is Gast allengs overgegaan in Garst. Ieder spreekt hier nu van Winschoter Garst en ongetwijfeld daarom heeft het bestuur der gemeente den naam; die eenmaal het burgerrecht heeft verkregen, maar behouden en wordt er ook in officieele stukken gesproken van de Garst en heet de straat, die we zoeven hebben doorgewandeld Garstestraat. Waarschijnlijk was deze zandhoogte in lang verloopene eeuwen; toen ‘t grootste deel van ons land en Noord-Duitschland met water was bedekt, een zandbank in zee. Rondom die zandbank zijn uit het zeewater kleideelen bezonken en zoo is het te verklaren, dat men rondom de Garst een kleilaag vindt, die trouwens niet bijzonder vruchtbaar is. Zij is niet poreus genoeg. Men noemt haar potklei.”

„Wij volgen den straatweg, waarlangs ook de tramlijn loopt, naar Pekela. Aan weerszijden van dien straatweg staan thans huizen, die bijna alle van zeer jongen datum zijn. Voor een halve eeuw vond men op de geheele Garst maar een enkele woning.”

„Nu wij toch over de Garst spreken moet ik nog iets opmerken. Is het niet verwonderlijk, dat men op dezen heuvel geen spoor heeft gevonden van vroegere bewoning? Aan den voet van den heuvel ligt Winschoten. En nu is er geen sprake van geweest, dat een deel van die bevolking dezer plaats zich op die hoogte vestigde. Men heeft op tal van plaatsen in den bodem gegraven, maar nergens een spoor gevonden van arbeid der menschen. De oorzaak daarvan is mij onbekend. We staan hier voor een raadsel, dat niet is op te lossen.”

„Van morgen spraken we over de Winschoter waterleiding. Zij trekt haar water —. zei ik uit den bodem onder de Garst. De Garst levert in haar bovenste lagen reeds zeer goed water. De zandbodem doet hier dienst als filter. En op zekere diepte `vindt men een aardlaag, die het water niet doorlaat.”

„Maar” - vroeg Jurjens - „bestaat er geen gevaar, dat de waterleiding het vocht aan den bodem zal onttrekken en dien onvruchtbaar zal maken, zooals we dat ook in Holland bij de duinen kunnen opmerken?”

„Je zoudt gelijk hebben” zeide ik — „als door de water-leiding het water uit de bovenste lagen werd getrokken. Maar dat gebeurt niet. Bovendien is de oppervlakte van de Garst niet groot genoeg om Winschoten van voldoende water te voorzien.”

„Ik zei zoeven, dat men op zekere diepte in de Garst een aardlaag vindt, die geen water doorlaat. Beneden die laag vindt men een breede ader of stroom, die zich naar de zee beweegt en die - althans zoo verzekeren deskundigen water genoeg oplevert om in de behoefte van Winschoten te voorzien.”

„Dat water is daarbij van voortreffelijke hoedanigheid; je hebt je daarvan in je hotel kunnen overtuigen.”

„Volkomen waar” - antwoordde Jurjens „ik vond het zelfs beter dan ‘t leidingwater te Amsterdam en Groningen.”

„Daar zijn lui, die anders daarover denken” - zei ik - „maar hoe dat nu zij, het water is goed en als ooit een maatregel heeft voorzien in een bestaande behoefte, dan is het ongetwijfeld de aanleg van deze waterleiding. Want het putwater te Winschoten is over ‘t algemeen slecht, wat geen wonder is, omdat de meeste putten in onze stad lek -of zakputten zijn, die hun water ontvangen uit de bovenste, in den regel zeer verontreinigde grondlagen.”

„Door velen werd regenwater gedronken, dat vooraf gefiltreerd werd, maar de geringe lui, die vaak geen putten of regenbakken bezaten en nog minder filters, moesten zich behelpen. met het water uit vijvers en slooten.”

„Dat dit slechte drinkwater niet bevorderlijk was aan den gezondheidstoestand, kun je begrijpen. Herhaaldelijk deed zich ‘t geval voor, dat een besmettelijke ziekte uitbrak, en slachtoffers maakte, juist waar bedorven water werd gedronken.”

„Thans kan ieder, die wil, van leidingwater profiteren en de invloed daarvan op den algemeenen gezondheidstoestand kan niet anders dan gunstig zijn.”

„We zijn hier aan ‘t einde van de Garst. Zuidwaarts loopt de straatweg door, over Zuiderveen naar Pekela; ook de stoomtram loopt langs dien weg; noordwaarts loopt een grindweg door St. Vitusholt naar den spoorweg. Wij kunnen ook een zandweg inslaan, die met den grindweg een stuk land insluit, waarop thans een openbare lagere school is gebouwd. Dat stuk land draagt den naam van de Schinke.”

„Waarom toch?” vroeg Jurjens.

„Het heeft den vorm van een ham en een ham noemt men in ‘t Groningsch dialect „schinke”. Vandaar denkelijk de naam. We kunnen langs dit voetpad gindsch boschje bereiken, Meente-bosch = Gemeentebosch genoemd. In den laatsten tijd zijn in dat boschje paden aangelegd en is ‘t een wandelbosch geworden. De grond tusschen dit bosch, den grindweg en dat laantje, die als bouwgrond weinig waarde heeft, zal ook in een wandelplaats worden herschapen. Je ziet, men is er reeds mee bezig. Bij den winterdag, als er gebrek aan werk is, worden daar de werkloozen aan arbeid geholpen.”

„We wandelen het boschje door en komen dan over een rustiek bruggetje weer op den grindweg in de nabijheid van den spoorweg. We gaan dien grindweg langs tot naar het punt, waar de straatweg over de Garst naar het Zuiden buigt en verlaten nu. den straatweg om een weg in te slaan die ons om de Garst voert. Deze zandweg is de oude weg naar Pekela. Hij wordt nu alleen gebruikt door de landbouwers, die hun gronden aan den weg hebben liggen. Een wandeling langs den ouden weg, die tusschen korenvelden en weidelanden doorslingert, is wel aangenaam, maar dan liefst tegen of na zonsondergang, want boomen vindt men langs den weg niet en dus ook geen schaduw.”